

LATVIJA 2018. GADA ZIŅOJUMS PAR CILVĒKTIESĪBU STĀVOKLI LATVIJĀ

KOPSAVILKUMS

Latvijas Republika ir daudzpartiju parlamentāra demokrātija. Likumdošanas vara pieder vienpalātas parlamentam (Saeimai). Vēlēšanas, kuras notika 6. oktobrī un kurās tika ievēlēts parlaments 100 deputātu sastāvā, novērotāji uzskatīja par brīvām un taisnīgām.

Varas iestādes efektīvi kontrolēja drošības spēkus.

Pārskata gadā netika saņemti ziņojumi par rupjiem cilvēktiesību pārkāpumiem.

Atsevišķos gadījumos varas iestādes izmeklēja un sauca pie atbildības amatpersonas, kuras izdarījušas cilvēktiesību pārkāpumus, taču joprojām pastāvēja būtiskas bažas par nesodāmību ar korupciju saistītos gadījumos.

1. daļa. Cilvēka integritātes cienišana, tostarp tiesības būt pasargātam no:

a. Patvaļīgas dzīvības atņemšanas un citām nelikumīgām vai politiski motivētām slepkavībām

Netika ziņots par to, ka varas iestādes vai to pārstāvji būtu izdarījuši patvaļīgas vai nelikumīgas slepkavības.

b. Pazušana

Netika ziņots par politiski motivētām pazušanām.

c. Spīdzināšanas un cita veida cietsirdīga, necilvēcīga un pazemojoša izturēšanās vai sodīšana

Likums aizliedz minētās darbības. Pirmajos septiņos pārskata gada mēnešos Tiesībsarga birojs saņēma astoņas sūdzības no ieslodzītajiem par cietuma amatpersonu vardarbīgu izturēšanos pret ieslodzītajiem. Šīs sūdzības tika pārsūtītas Iekšējās drošības birojam izmeklēšanai. Atsevišķi pirmajos sešos gada mēnešos cietuma administrācija saņēma 27 sūdzības no ieslodzītajiem (četras no vienas un tās pašas personas) par cietuma amatpersonu vardarbīgu izturēšanos pret ieslodzītajiem. Arī šīs sūdzības tika pārsūtītas Iekšējās drošības birojam izmeklēšanai. Tāpat kā iepriekšējos gados Eiropas Padomes Spīdzināšanas

novēšanas komiteja (CPT) 2017. gadā ziņoja, ka ir saņemtas sūdzības par ieslodzīto fizisku ietekmēšanu.

Apstākļi ieslodzījuma vietās un aizturēšanas centros

Cietumu sistēmas infrastruktūra kopumā ir novecojusi, taču vairums telpās tika nodrošināti apmierinoši apstākļi, un tās atbilda minimālajām starptautiskajām prasībām. Atsevišķi ziņojumi par ieslodzījumu vietu vai aizturēšanas centru apstākļiem radīja bažas par cilvēktiesību pārkāpumiem. Ieslodzītie galvenokārt sūdzējās par nepietiekamu apgaismojumu un ventilāciju.

Fiziskie apstākļi:

2017. gadā CPT vērsa uzmanību uz to, ka vairums ieslodzīto izmitināšanas vietu Daugavgrīvas cietuma neatjaunotajā Grīvas nodaļā ir ļoti sliktā stāvoklī un ar paaugstinātu mitruma līmeni ventilācijas sistēmu neesamības dēļ. Vēl CPT konstatēja, ka Valmieras policijas iecirknis ir “nožēlojamā stāvoklī un tam ir vajadzīgs remonts”. Turklāt Limbažu policijas iecirknī aizturēšanas kameras neapspīd dabiskā gaisma, jo logos ir necaurredzami stikla bloki. Papildus tam kamerās esošās tualetes nebija pilnībā atdalītas viena no otras, un vairums bija ļoti netīras.

Veselības aprūpei cietumu sistēmā joprojām netiek nodrošināts pietiekams finansējums, kā rezultātā aprūpe ir nepietiekama, un trūkst medicīniskais personāls. Kopš augusta 6,5 procenti veselības aprūpes amatu vietu nav nokomplektētas.

Līdz augusta beigām Tiesībsarga birojs saņēma astoņas ieslodzīto sūdzības par ieslodzījuma vietas apstākļiem un 22 sūdzības par veselības aprūpes situāciju cietumos. Vairums Olaines Cietuma slimnīcas Psihiatrijas nodaļas pacientu, kā arī lielākā daļa notiesāto minimālās drošības ieslodzīto Daugavgrīvas un Jelgavas cietumā savās kamerās bija ieslēgti līdz pat 23 stundām dienā.

Administrācija: Ieslodzījumu vietu pārvalde lielākoties izmeklēja ticamus apgalvojumus par necilvēcīgiem apstākļiem, un izmeklēšanas rezultātus dokumentēja sabiedrībai pieejamā veidā.

Neatkarīga novērošana: Varas iestādes sniedza atļauju starptautiskajiem cilvēktiesību novērotājiem, tai skaitā Eiropas Padomes Komitejai spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēšanai (Komiteja) un nevalstiskiem novērotājiem veikt novērošanu.

d. Patvaļīga arestēšana vai aizturēšana

Satversme un likums aizliedz patvaļīgu arestēšanu un aizturēšanu, un jebkurai personai ir iespēja apstrīdēt savas arestēšanas vai aizturēšanas likumību tiesā, un valdība lielākoties ievēroja šīs prasības.

Policijas un drošības sistēmas loma

Valsts policija, Drošības policija un Valsts robežsardze atrodas Iekšlietu ministrijas pakļautībā. Pašvaldības policijas darbu kontrolē pašvaldība. Nacionālie bruņotie spēki, Militārās izlūkošanas un drošības dienests, Satversmes aizsardzības birojs un Zemessardze atrodas Aizsardzības ministrijas pakļautībā. Valsts policija un pašvaldības policijas spēki daļa atbildību par iekšējās drošības uzturēšanu. Valsts robežsardze un Nacionālie bruņotie spēki, Militārās izlūkošanas un drošības dienests, Satversmes aizsardzības birojs un Zemessardze atbild par ārējo drošību, bet tiem ir noteikta atbildība par atsevišķām iekšzemes drošības jomām.

Valsts policija ir lielākoties atbildīga par kriminālizmeklēšanu, taču arī Drošības policijai, Finanšu policijai, Militārajai policijai, Ieslodzījumu vietu pārvaldei, Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam (KNAB), Nodokļu un muitas policijai, Valsts robežsardzei un Iekšējās drošības birojam arī ir noteikti konkrēti kriminālizmeklēšanas pienākumi. Drošības policija ir atbildīga par terorisma un citu iekšējo drošības draudu novēršanu.

Civilās iestādes saglabāja efektīvu kontroli pār Valsts policiju, Drošības policiju, Valsts robežsardzi, bruņotajiem spēkiem, finanšu policiju, militāro policiju, Ieslodzījumu vietu pārvaldei, KNAB un citiem drošības spēkiem, un valdības rīcībā ir efektīvi mehānismi, lai izmeklētu un sodītu par ļaunprātīgu amata izmantošanu un korupciju. Pārskata gada laikā nebija ziņojumu par nesodāmību drošības spēkos.

Arestēšanas procedūras un izturēšanās pret aizturētajiem

Lielākajā daļā gadījumu arestēšanu drīkst veikt, pamatojoties uz apcietināšanas orderi, ko izsniegusi pilnvarota tiesu amatpersona. Izņēmumi ir atsevišķi atrunāti likumā un ietver personas, kuras policija ir aizturējusi nozieguma izdarīšanas brīdī, aculiecinieku atpazītus aizdomās turamos vai aizdomās turamos bēgšanas riska gadījumā. Likums nosaka, ka prokuroram ir jāuzrāda apcietinātajam apsūdzība un jānodod tiesai 48 stundu laikā. 2017. gadā CPT konstatēja, ka personām, kurām tiesa kā drošības līdzekli ir noteikusi pirmstiesas apcietinājumu, bieži vien policijas aizturēšanas telpās tika turētas daudz ilgāk par likumā noteiktajām 48 stundām, vienā gadījumā pat 29 dienas, līdz persona tika pārvesta uz pirmstiesas apcietinājuma vietu.

Parasti amatpersonas nekavējoties informēja aizturētos par tiem izvirzītajām apsūdzībām. Taču aizturētie parasti nesaņēma mutisku informāciju par to pamattiesībām uzreiz pēc arestēšanas, bet aizturētās personas saņēma informatīvu lapu, kurā izklāstītas to tiesības un pienākumi. Nevalstiskās organizācijas (NVO) sūdzējās par to, ka šīs informatīvās lapas saturs ir sagatavots juridiskā valodā, kura ir grūti saprotama ar tiesību nozari nesaistītai personai, turklāt informācija bieži vien bija pieejama tikai latviski, lai gan daudzu aizturēto personu dzimtā valoda ir

krievu valoda. Pastāvot sistēmai, kurā aizturēto var atbrīvot pret drošības naudu, tiesneši šo iespēju bieži izmantoja lielākoties lietās, kuras saistītas ar ekonomiskajiem noziegumiem.

Aizturētajiem ir tiesības uz advokāta klātbūtni pratināšanas laikā. Kopumā valsts nodrošināja advokātus mazturīgiem apsūdzētajiem.

Pirmstiesas apcietinājums: Saskaņā ar likumu visnopietnāko noziegumu gadījumos pirmstiesas apcietināšana nedrīkst pārsniegt 15 mēnešus no pirmā lietas reģistrēšanas brīža. Maksimālais atļautais aizturēšanas laiks, ieskaitot iztiesāšanu, ir 21 mēnesis. Tiesībsargs un Cilvēktiesību centrs turpināja izteikt bažas par pirmstiesas apcietinājuma ilgumu.

e. Taisnīgas un atklātas tiesas liegšana

Satversme un likums paredz neatkarīgu tiesu varu, un varas iestādes kopumā ievēroja tiesu varas neatkarību un objektivitāti. Lielākā daļa tiesas spriedumu bija pieejami tiešsaistē.

Atsevišķos gadījumos tiesnešu lēmumu taisnīgums raisīja bažas, un apgalvojumi par korupciju tiesās bija plaši izplatīti, jo īpaši saistībā ar maksātnespējas lietām. Līdz augusta beigām Tiesībsarga birojs saņēma deviņas sūdzības par ieilgušu tiesvedību, astoņas sūdzības par pārāk ilgu pirmstiesas aizturēšanu un 12 sūdzības par aizturēšanu bez laicīgas apsūdzības uzrādīšanas.

Tiesas process

Satversme un likums nodrošina tiesības uz taisnīgu un atklātu tiesu, un neatkarīgi tiesneši kopumā ievēroja šīs tiesības. Apsūdzētajiem ir tiesības uz nevainības prezumpciju, nekavējoties detalizēti tikt informētiem par tiem izvirzīto apsūdzību. Apsūdzētajiem ir arī tiesības uz ātru un vairumā gadījumu atklātu tiesas procesu, tomēr lietas var tikt izskatītas slēgtās tiesas sēdēs ar nolūku aizsargāt valsts noslēpumus vai nepilngadīgo intereses. Apsūdzētajam ir tiesības piedalīties tiesas sēdēs un savlaicīgi konsultēties ar advokātu, bet, ja apsūdzētais ir mazturīgs, viņam ir tiesības uz valsts apmaksātu pārstāvību.

Likums nodrošina tiesības uz pienācīgu termiņu un iespējas lietas aizstāvības sagatavošanai. Apsūdzētajiem ir tiesības izmantot bezmaksas tulka pakalpojumus, gadījumā, ja apsūdzētie nesaprot vai nerunā latviešu valodā, konfrontēt apsūdzības vai prasītāju lieciniekus, uzaicināt lieciniekus un iesniegt pierādījumus savai aizstāvībai. Apsūdzētie var atteikties liecināt vai atzīt vainu, kā arī iesniegt apelācijas sūdzību.

NVO izteica bažas, ka apsūdzētie bieži vien izmantoja tiesisko aizsardzību, lai novilcinātu tiesvedību, tai skaitā atkārtoti neierodoties uz lietas izskatīšanu tiesā un piespiedu kārtā liekot atkārtoti pārcelt lietas izskatīšanu. Vairākas augsta līmeņa valsts korupcijas lietas ir ilgušas gandrīz desmit gadus, un NVO bažījās, ka tādā

veidā sabiedrībā ir izplatījies uzskats, ka augsta līmeņa amatpersonas netiek sodītas korupcijas lietās.

Saskaņā ar Tieslietu ministrijas sniegto informāciju tiesvedību ilgums būtiski samazinājās pēc tiesu teritoriālajām reformām, kas tika pabeigtas martā, kā arī izlīdzināja lietu apjomu un palielināja tiesu efektivitāti deviņās vispārējās jurisdikcijās, nodrošinot vidēji 30 tiesnešus katrā tiesā. Pārskata gada laikā apsūdzētajiem bija jāgaida maksimums divi mēneši līdz lietas sākotnējai izskatīšanai, salīdzinot ar līdz pat pieciem mēnešiem pirms teritoriālās reformas. Civillietu izskatīšanai Rīgas tiesās bija nepieciešami vidēji četri mēneši, bet apgabaltiesās – trīs mēneši, salīdzinot ar attiecīgi sešiem un četriem mēnešiem pirms reformas. Rīgas tiesās bija nepieciešams viens mēnesis vidējas krimināllietas izskatīšanai, bet apgabaltiesās – pusotrs mēnesis.

Politiski ieslodzītie un aizturētie

Netika ziņots par politiski ieslodzītajiem un aizturētajiem.

Civillietu tiesvedība un tiesiskās aizsardzības līdzekļi

Likums paredz neatkarīgu un taisnīgu iztiesāšanu civillietās. Privātpersonām un organizācijām ir iespējams iesniegt vietējā tiesā prasību par civiltiesiskās aizstāvības līdzekļu saņemšanu par cilvēktiesību pārkāpumiem. Pēc valsts mēroga tiesu sistēmas sniegto iespēju maksimālas izmantošanas privātpersonas var iesniegt apelācijas sūdzību Eiropas Cilvēktiesību tiesā lietās, kurās valsts, iespējams, ir pārkāpusi Eiropas Cilvēktiesību konvenciju.

Īpašumu restitūcija

Likums par ebreju kopienu īpašumu vai restitūciju nav spēkā, un ebreju kopienu īpašumu restitūcija no Holokausta laikiem joprojām nav pabeigta. Lai gan ebreju kopiena lēsa, ka apmēram 270 īpašumi būtu atdodami, ministrijas uzskata, ka īpašumu skaits ir daudz mazāks. Lai gan valdībā ir izveidota darba grupa un ir pārrunāti restitūcijas mehānismi, ir panākts niecīgs progress. Valsts amatpersonas nelabprātīgi vēlējas saskaņot iesniegto īpašumu sarakstu ar ebreju kopienu un Pasaules ebreju restitūcijas organizāciju. Atsevišķi valdības pārstāvji apgalvoja, ka restitūcijas jautājums ir atrisināts, atdodot piecus 2. pasaules karā atņemtos īpašumus saskaņā ar 2016. gadā pieņemto likumdošanu. Ebreju kopienas identificētie, bet neatgūtie īpašumi bija kapsētas, sinagogas, skolas, slimnīcas un kultūras centri.

f. Patvaļīgas vai nelikumīgas iejaukšanās privājumā, ģimenē, privātajā dzīvē vai sarakstē

Satversme un likums aizliedz šādas darbības, un netika ziņots par to, ka varas iestādes šos aizliegumus neievērotu.

2. daļa. Cieņa pret pilsonisko brīvību, tai skaitā:

a. Vārda un preses brīvība

Satversme un likums nodrošina vārda un preses brīvību, un varas iestādes kopumā ievēroja šo tiesību. Neatkarīga prese, efektīva tiesu sistēma un funkcionējoša demokrātiska politiskā sistēma veicina vārda, tai skaitā preses brīvību. Pastāvēja juridiskie ierobežojumi attiecībā uz rasu vai etnisko kūdīšanu, kā arī noziegumu pret cilvēci un atsevišķu kara noziegumu noliegšanu vai slavināšanu.

Vārda brīvība: Lai gan likums kopumā nodrošina vārda brīvību, naida kurināšana uz rases vai etniskās piederības pamata un nepatiesas informācijas izplatīšana saistībā ar finanšu sistēmu tiek uzskatīta par noziegumiem. Likums aizliedz slavināt vai noliegt genocīdu, noziegumus pret cilvēci un kara noziegumus pret valsti, ko veikusi Padomju Savienība vai nacistiskā Vācija. Šo noteikumu pārkāpējiem draud piecu gadu cietumsods, piespiedu darbs vai naudas sods. Pastāv arī vārda ierobežojumi, kas uzskatāmi par draudu valsts nacionālajai drošībai. Likums kriminalizē nevardarbīgas darbības, kas vērstas pret valsti vai kas apdraud tās „neatkarību, suverenitāti, teritoriālo vienotību, valsts varu vai iekārtu”.

Varas iestādes apsūdzēja atsevišķas personas par nacionālā, etniskā vai rasu naida kurināšanu.

Preses un mediju brīvība: Neatkarīgie plašsaziņas līdzekļi aktīvi darbojās un izteica dažādus viedokļus ar nelieliem ierobežojumiem. Likums nosaka, ka nacionālajos un reģionālajos elektroniskajos medijos 65 procentiem no kopējā laika jātiek raidītiem latviešu valodā, vai arī programmām jānodrošina dublāža vai subtitri latviešu valodā. Bija pieejams arī ļoti plašs programmu klāsts krievu valodā. Ierobežojumi attiecībā uz rasu naida kurināšanu, nepatiesas informācijas par finanšu sistēmu izplatīšanu, genocīda, noziegumu pret cilvēci un kara noziegumu pret valsti, ko veikusi Padomju Savienība vai nacistiskā Vācija slavināšanu vai noliegšanu attiecas arī uz drukātajiem un raidošajiem medijiem, grāmatu publicēšanu, kā arī tiešsaistes avīzēm un žurnāliem.

Latvijas Žurnālistu asociācija turpināja paust bažas par vietējo laikrakstu neatkarību un dzīvotspēju. Atsevišķas pašvaldības sniedza finansējumu vietējiem laikrakstiem apmaiņā pret līdzdalību redakcijas darbā vai pat izdeva savus laikrakstus, tādējādi daudziem neatkarīgiem konkurentiem liekot bankrotēt. NVO arī puda bažas, ka neskaidrība par daudzu lielāko plašsaziņas līdzekļu īpašniekiem apdraud mediju neatkarību un caurskatāmību.

Interneta brīvība

Valdība neierobežoja un nepārtrauca piekļuvi internetam, kā arī necenzēja tiešsaistes saturu, nebija arī ticamu ziņojumu, ka varas iestādes būtu pārbaudījušas privātas elektroniskās sarakstes bez atbilstošām likumīgām pilnvarām. Runai internetā bija noteikti tādi paši ierobežojumi kā citiem runas un mediju veidiem.

Saskaņā ar Starptautiskās telekomunikāciju savienības datiem 2017. gadā internetu lietoja 81% iedzīvotāju.

Akadēmiskā brīvība un kultūras pasākumi

Pārskatā gadā varas iestādes nebija noteikušas ierobežojumus attiecībā uz akadēmisko brīvību un kultūras pasākumiem.

b. Mierīgas pulcēšanās un biedrošanās brīvība

Mierīgas pulcēšanās brīvība

Satversme un likums nodrošina mierīgas pulcēšanās brīvību. Varas iestādes kopumā ievēroja šīs tiesības, taču ir daži ierobežojumi. Desmit dienas pirms demonstrācijas rīkošanas tās organizētājiem ir jāiesniedz pieteikums attiecīgajām varas iestādēm, taču atsevišķos gadījumos, kad šāds pieteikuma laika periods nav “objektīvi iespējams”, tas var tikt saīsināts līdz 24 stundām. Lai novērstu sabiedriskas nekārtības, atļaujas izsniegšana var tikt atteikta vai lēmums mainīts.

Biedrošanās brīvība

Satversme un likums paredz biedrošanās brīvību, un varas iestādes ievēroja šīs tiesības praksē. Tomēr likums aizliedz komunistu, nacistu vai tādu organizāciju reģistrēšanu, kuras pārkāpj Satversmi vai propagandē vardarbīgu varas gāšanu.

c. Reliģiskā brīvība

Skatiet Valsts departamenta *Starptautisko ziņojumu par reliģisko brīvību* interneta vietnē: www.state.gov/religiousfreedomreport/.

d. Pārvietošanās brīvība

Satversme un likums paredz pārvietošanās brīvību valsts ietvaros, tiesības uz izbraukšanu uz ārzemēm, emigrāciju un repatriāciju, un varas iestādes kopumā šīs tiesības ievēroja praksē. Valdība sadarbojās ar ANO Augstā komisāra bēgļu jautājumos biroju (UNHCR) un citām humānās palīdzības organizācijām, lai nodrošinātu aizsardzību un palīdzību bēgļiem, patvēruma meklētājiem, bezpavalstniekiem, un citām personām, kas saskaras ar līdzīgām problēmām.

Bēgļu aizsardzība

Patvēruma pieejamība: Likums paredz patvēruma vai bēgļa statusa piešķiršanu, un valsts ir izveidojusi sistēmu, kuras mērķis ir sniegt bēgļiem aizsardzību

Droša izcelsmes valsts/ tranzītvalsts: Valstij ir saistoša Eiropas Savienības Dublinas III regula, kas dod varas iestādēm tiesības atgriezt patvēruma meklētājus

pirmajā ES iebraukšanas valstī, ja tie ieradušies no citām ES dalībvalstīm, izņemot ģimenes atkalapvienošanās gadījumos un citu humānu apsvērumu dēļ.

Ilgstoši risinājumi: Daži novērotāji pauda bažas, ka valdības centieni integrēt patvēruma meklētājus, kam piešķirts bēgļa statuss valstī, nebija pietiekami. Bēgļu pabalsti bija zem valsts nabadzības sliekšņa.

Pagaidu aizsardzība: Arī gada pirmajos sešos mēnešos valdība piešķīra alternatīvās aizsardzības statusu apmēram 22 indivīdiem, kas nekvalificējās bēgļu statusam.

Bezpavalstnieki

Saskaņā ar UNHCR datiem 2017. gada beigās valstī atradās 233,571 bezpavalstnieki. Centrālās statistikas pārvaldes dati liecināja, ka kopš gada sākuma valstī dzīvo 214,206 “nepilsoņi”, bet Valsts Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes dati liecināja, ka valstī dzīvo 176 bezpavalstnieki. Nepilsoņi veidoja aptuveni 11% no kopējā iedzīvotāju skaita. Lai gan UNHCR ieskaitīja lielāko daļu valsts nepilsoņu bezpavalstnieku skaitā, valsts institūcijas šo iedzīvotāju daļu uzskatīja par nepilsoņiem, jo viņiem bija tiesības naturalizēties likumā noteiktajā kārtībā. Par bezpavalstniekiem valdība uzskata tikai tās personas, kurām nav ārvalstu pavalstniecības vai nepilsoņa statusa.

Personas, kuras varas iestādes uzskata par bezpavalstniekiem, var saņemt pilsonību naturalizācijas kārtībā pēc tam, kad saņēmuši pastāvīgās uzturēšanās atļauju un likumīgi nodzīvojuši valstī piecus gadus. Likums nosaka, ka vecākiem-nepilsoņiem dzimušam bērnam tiek automātiski piešķirta pilsonība, ja vismaz viens no vecākiem to ir pieprasījis.

Nepilsoņi lielākoties ir slāvu izcelsmes personas, kas ieceļoja valstī padomju okupācijas laikā un to pēcteči, kuri neieguva pilsonību automātiski pēc tam, kad valsts atguva suverenitāti 1991. gadā. Tiem ir pastāvīgās uzturēšanās statuss, vienlīdzīgas aizsardzības tiesības valstī un konsulārā aizsardzība ārzemēs, tiesības pamest valsti un atgriezties tajā, tiesības saņemt visus valsts sociālos pabalstus. Viņiem ir arī tiesības uz nodarbinātību, izņemot dažus amatus valsts un privātajā sektorā, kas saistīti ar tieslietu sistēmu, likuma izpildi un nacionālo drošību. Būdami nepilsoņu statusā, viņi nav tiesīgi ne vēlēties pašvaldību vai valsts vēlēšanās, ne dibināt politisku partiju, ja tajā vismaz puse biedru nav valsts pilsoņi.

Likums arī nosaka kārtību, kādā nepilsoņi var iegūt pilsonību, lai gan valstī dzīvojošo nepilsoņu pieteikumu skaits pilsonības piešķiršanai joprojām bija zems. Līdz jūlija beigām varas iestādes saņēma 589 naturalizācijas pieteikumus. Nepilsoņu sabiedriskajās aptaujās lielākā daļa respondentu, kas neplānoja naturalizēties, norādīja, ka papildus valodas barjerai, iemesli nenaturalizēties ir arī politiski iebildumi pret šo prasību un tas, ka Latvijas pilsonība nav nepieciešama ceļošanai uz Krieviju un ES dalībvalstīm.

3. daļa. Tiesības piedalīties politiskajos procesos

Satversme un likums nodrošina pilsoņiem tiesības ievēlēt valdību brīvās un taisnīgās, periodiskās, vispārējās un vienlīdzīgās vēlēšanās ar aizklātu balsošanu.

Vēlēšanas un politiskā līdzdalība

Pēdējās vēlēšanas: Starptautiskie novērotāji no Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas Demokrātisko un cilvēktiesību institūciju biroja novērtēja parlamenta vēlēšanas, kuras notika 6. oktobrī, kā brīvas un taisnīgas.

Politiskās partijas un politiskā līdzdalība: Pilsoņi var neierobežoti veidot politiskās partijas. Likums aizliedz valsts nepilsoņiem veidot politiskas partijas, ja tajās vismaz puse biedru nav valsts pilsoņi. Vēlēšanu likums aizliedz personām, kas pēc 1991. gada turpināja aktīvi darboties komunistiskajā partijā vai citās propadomiskās organizācijās, vai kas strādājušas tādās iestādēs kā bijusī Padomju Valsts drošības komiteja, ieņemt amatus valsts pārvaldē.

21. augustā Centrālā vēlēšanu komisija svītvoja Tatjanu Ždanoku, Eiropas Parlamenta deputāti un politiskās partijas “Latvijas Krievu savienība” vadītāju, no partijas 2018. gada Latvijas parlamenta vēlēšanu saraksta. Lēmums tika balstīts uz 1999. gada tiesas spriedumu, kurā konstatēts, ka Ždanoka bija aktīva Komunistu partijas biedre pēc 1991. gada, kas saskaņā ar likumu nedeva viņai tiesības piedalīties parlamenta vēlēšanās. Ždanoka nesekmīgi iesniedza Administratīvajā apgabaltiesā apelācijas sūdzību šim aizliegumam.

Sieviešu un minoritāšu līdzdalība: Nav likumu, kas ierobežotu sieviešu un minoritāšu līdzdalību politiskajos procesos, un tās izmantoja iespēju piedalīties. Aptuveni 31 procents iedzīvotāju, kas pārstāv etniskās minoritātes, bija rezidenti nepilsoņi, kas nevarēja piedalīties vēlēšanās un kuriem nebija pārstāvniecības valdībā.

4. daļa. Korupcija un caurskatāmības trūkums valdībā

Likums paredz kriminālu sodāmību par korupciju amatpersonu vidū, taču varas iestādes nebija konsekventas šī likuma efektīvai ieviešanai praksē. Amatpersonas dažkārt iesaistījās koruptīvās darbībās, un sabiedriskās aptaujas turpināja uzrādīt, ka vairums sabiedrības uzskata, ka korupcija eksistē visos valsts iekārtas līmeņos, bet amatpersonas reti kad tika sauktas pie atbildības.

Korupcija: Korupcija bija problēma. NVO pauda bažas, ka valsts amatpersonu apsūdzēšanā un notiesāšanā galvenais uzsvars tiek likts uz nelieliem pārkāpumiem, nevis liela apmēra korupciju.

Februārī KNAB ierosināja krimināllietu pret Latvijas centrālās bankas prezidentu Ilmāru Rimšēviču, kurš tika turēts aizdomās par kukuļa izspiešanu un pieņemšanu vismaz 100,000 euro (\$115,000) apmērā. Uzņēmējs Māris Martinsons tika turēts aizdomāts par līdzdalību šajā kukuļņemšanā. Izmeklēšanas laikā Rimšēvičam bija liegts pildīt centrālās bankas vadītāja pienākumus, atstāt valsti un sazināties ar atsevišķām personām. Jūnijā prokuratūra uzsāka kriminālvajāšanu pret Rimšēviču un Martinsonu. Pārskata gada beigās kriminālprocess joprojām turpinājās.

Finanšu informācijas sniegšana: Valsts amatpersonu pienākums ir iesniegt ikgadējo ienākumu un aktīvu deklarāciju. Deklarācijas ir publiski pieejamas, un tika piemērotas sankcijas par nepienācīgu šī pienākuma izpildi. Varas iestādes minētajās deklarācijās izmeklēja pārkāpumus, savukārt NVO sūdzējās par informācijas sniegšanas deklarāciju efektīvas uzraudzības trūkumu.

5. daļa. Valsts amatpersonu attieksme pret starptautisko un nevalstisko izmeklēšanu cilvēktiesību pārkāpumu jautājumos

Vietējās un starptautiskas cilvēktiesību organizācijas darbojās lielākoties bez valdības ierobežojumiem, izmeklējot un publicējot iegūtos datus cilvēktiesību lietās. Valsts amatpersonas bieži sadarbojās ar NVO un reaģēja uz to viedokļiem un pieprasījumiem.

Valsts cilvēktiesību institūcijas: Tiesībsarga biroja pienākums ir pārraudzīt varas iestāžu rīcību cilvēktiesību pārkāpumu gadījumos. Varas iestādes, kuras birojs uzrauga, sadarbojās ar tiesībsargu, un nenotika tieša iejaukšanās no valdības vai partiju puses.

NVO turpināja kritizēt Tiesībsarga biroju, sakot, ka tam trūkst institucionālo pilnvaru un kapacitātes izmeklēt un uzsākt atbilstošas darbības saistībā ar apsūdzībām par diskrimināciju. Tās sūdzējās, ka birojs bieži izcēla daudzus jautājumus, kuriem nesevoja aktīva turpmākā rīcība un bieži vien koncentrējās uz lietām, kurās iesaistītas augsta līmeņa amatpersonas. Saskaņā ar likumu Tiesībsarga birojs publicēja gada pārskatu, kurā apraksta savu darbību un sniedz ieteikumus valdībai.

Saeimas pastāvīgā cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija tikās katru nedēļu Saeimas sanāksmju laikā. Tā izskatīja ar cilvēktiesībām saistītās iniciatīvas, taču kopumā koncentrējās uz sabiedrisko mediju politiku.

6. daļa: Diskriminācija, sociālā neiecietība un cilvēktirdzniecība

Sievietes

Izvarošana un vardarbība ģimenē: Likumā noteikts, ka izvarošana ir krimināls pārkāpums. Laulātā izvarošana tiek skaidri uzskatīta par izvarošanu “vainu pastiprinošos apstākļos”. Tomēr saskaņā ar Tieslietu ministrijas datiem valstī nekad nav ierosināta neviena lieta par laulātā izvarošanas gadījumiem. Policijai ir

pienākums uzsākt izmeklēšanu, ja saņemts ziņojums par izvarošanas gadījumu. Par izvarošanu paredzēto kriminālsodu amplitūda ir, sākot ar brīvības atņemšanu no četriem gadiem līdz mūža ieslodzījumam. Līdz jūlija beigām policija izvirzīja 36 izvarošanas apsūdzības, no kurām 11 tika nodota prokuroram, bet deviņas – tiesai.

Vardarbība ģimenē joprojām bija nopietna problēma, un varas iestādes ierosināja vairākas lietas. Vardarbība ģimenē ir vainu pastiprinošs faktors noteiktos kriminālos noziegumos. Pastāv sodi pat par „nelielu” miesas bojājumu nodarīšanu, ja upuris un vainīgais ir laulātie, bijušie laulātie vai civilpartneri. Līdz augusta beigām tiesībsargs saņēma sešas sūdzības par vardarbību ģimenē.

Likums ļauj ģimenes vardarbībā cietušajiem pieprasīt, lai policija pieņem lēmumu par varmākas nošķiršanu, un nosaka, ka policijai un tiesnešiem jāreaģē uz šo pieprasījumu vienas darba dienas laikā. Līdzko lēmums par varmākas nošķiršanu ir pieņemts, tas ir spēkā, līdz tiesa to atceļ. Likums ļauj valsts un municipālajai policijai noteikt prasību vainīgajam uz astoņām dienām atstāt mājokli, kurā dzīvo upuris. Likums nosaka arī plašāku vardarbības definējumu, ietverot fizisko, seksuālo, psiholoģisko un emocionālo vardarbību.

Pārskata gadā policija saņēma vidēji aptuveni 8,000 zvanus par vardarbību ģimenē, tomēr reti kad pēc šiem zvaniem sekoja attiecīgi nošķiršanas pieprasījumi. Izmēģinājumu projektā Tukumā policija sastādīja protokolus, lai ziņotu un izmeklētu vardarbību pret sievietēm, kā rezultātā tika nošķirtas 17 ģimenes, salīdzinot ar situāciju pirms gada.

Gada pirmajos sešos mēnešos policija uzsāka 120 krimināllietas par vardarbību ģimenē, un aizturēja 52 personas; tajā pašā periodā policija izsniedza 402 lēmumus par nošķiršanu, kas ir līdzīgs skaits 2017. gadam. Saskaņā ar centra “Marta” sniegto informāciju pārskata gadā tiesa noraidīja vienu lēmumu par nošķiršanu. NVO sūdzējās, ka atsevišķos ģimenes vardarbības gadījumos policija nevēlējās uzsākt nekādas darbības. Atsevišķos gadījumos policija vilcinājās izlikt vainīgos no mājām, neskatoties uz nošķiršanas lēmumu. NVO arī kritizēja policiju par to, ka vainīgie netika arestēti līdz brīdim, kad upuris parakstīja nepieciešamos dokumentus, lai gan policijas darbinieki bija vardarbības liecinieki.

Nebija valsts finansētu patvērumu, kas īpaši paredzētas sievietēm, kas cietušas no vardarbības. Valstī bija viena valsts finansēta krīzes telefonlīnija vardarbības upuriem un vairāki NVO krīzes dienesti, taču neviens no tiem nebija speciāli paredzēts izvarošanas un uzbrukumu upuriem.

Seksuālā uzmākšanās: Lietas par seksuālu uzmākšanos tika ierosinātas, balstoties uz diskriminācijas statūtiem, un sodu amplitūda ir, sākot no rājiena līdz apcietinājumam. Upuriem ir tiesības iesniegt sūdzību Tiesībsarga birojam un Valsts darba inspekcijai. 2017. gadā Tiesībsarga birojs saņēma trīs sūdzības par seksuālu uzmākšanos.

Piespiedu pasākumi dzimstības kontrolē: Netika saņemti ziņojumi par piespiedu abortiem vai sterilizāciju.

Diskriminācija: Likums paredz vienlīdzīgu attieksmi pret sievietēm. Valsts efektīvi ievieša diskriminācijas novēršanas likumdošanu.

Bērni

Dzimšanas reģistrācija: Pilsonība tiek pārmantota no vecākiem, un tikai vienam no vecākiem jābūt Latvijas pilsonim, lai nodotu pilsonību savam bērnam. Nepilsoņu bērni, kas dzimuši valstī, var tikt reģistrēti pilsonības saņemšanai, ja to pieprasa viens no vecākiem bērna dzimšanas reģistrācijas brīdī.

Vardarbība pret bērniem: Vardarbība pret bērniem bija problēma. Likums nodrošina bērnu aizsardzību šādās jomās: vardarbība pret bērniem, bērnu iesaistīšana piespiedu darba veikšanā, bērnu seksuāla izmantošana, bērnu iesaistīšana prostitūcijā, aizsardzība pret nopietnu apdraudējumu bērna dzīvībai, veselībai vai attīstībai, piemēram, dzīvībai bīstami apstākļi. Sodas par likuma pārkāpšanu ir apcietinājums, sabiedriskais darbs vai soda nauda un probācija policijas uzraudzībā līdz pat trīs gadiem. Likums ļauj tiesām izņemt neaizsargātus un vardarbībā cietušus bērnus no vardarbīgas ģimenes, ja vecāki vai aizbildņi nevar to izdarīt vai ja paši ir vardarbības veicēji. Policija efektīvi praksē piemēroja likumus, kas cīnās pret bērnu ļaunprātīgu izmantošanu, lai gan NVO norādīja, ka koordinācija starp bērnu tiesību aizsardzībā iesaistītajām institūcijām bija vāja, it īpaši nespējas dalīties ar informāciju dēļ.

Agrās un piespiedu laulības: Minimālais pieļaujamais vecums laulības reģistrēšanai ir 18 gadi. Likumīga laulība līdz 18 gadu vecumam ir iespējama tikai ar vecāku atļauju un ar nosacījumu, ka viens no partneriem ir vismaz 16 gadus vecs, bet otram ir vismaz 18 gadi.

Bērnu seksuāla izmantošana: Likums aizliedz bērnu seksuālu izmantošanu komerciālos nolūkos, bērnu pārdošanu, bērnu piedāvāšanu vai iesaistīšanu prostitūcijā un darbības, kas saistītas ar bērnu pornogrāfiju. Varas iestādes kopumā nodrošināja likuma izpildi. Līdz jūlija beigām policija ierosināja 78 krimināllietas par personu, kuras ir jaunākas par 16 gadiem, seksuālu izmantošanu, kas ir 20 % samazinājums, salīdzinot ar iepriekšējo 12 mēnešu periodu. Bērnu pornogrāfijas iegāde, demonstrēšana, pavairošana vai izplatīšana ir sodāma ar līdz pat trim gadiem cietumsoda. Nepilngadīgas personas iesaistīšana pornogrāfijas radīšanā ir sodāma ar līdz pat 12 gadiem ieslodzījumā atkarībā no bērna vecuma. Minimālais pieļaujamais vecums, kad personas tiek uzskatītas par dzimumpilngadību sasniegušām un spējīgām vienoties par seksuālām darbībām ir 16 gadi.

Bērnu nodošana aprūpei institūcijām: Gada pirmajos sešos mēnešos Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija ziņoja par pieciem fiziskās, seksuālās vai emocionālās vardarbības gadījumiem valsts bērnu namu vai internātskolu bērniem ar īpašām vajadzībām skolnieku vidū. Inspekcija uzskatīja, ka reālais vardarbības gadījumu skaits bija daudz lielāks, taču par tiem netika ziņots neregulāru sociālo darbinieku vizīšu un ierobežotu novērošanas iespēju dēļ.

Februāri Tiesībsarga birojs ziņoja par nopietniem pārkāpumiem Bērnu psihoneiroloģiskajā slimnīcā “Ainaži”, kur, cita starpā, tika konstatēti gadījumi, kad bērni tiek piesieti pie gultas ilgāku laika periodu. Rezultātā varas iestādes ierosināja divas kriminālizmeklēšanas par korupciju, krāpšanu, zāļu nepareizu lietošanu un vardarbību pret pacientiem. Pārskata gadā krimināllietas izskatīšana turpinājās.

Starptautiskā bērnu nolaupīšana: Valsts ir Hāgas 1980. gada konvencijas par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem dalībniece. Vairāk informācijas skatiet Valsts departamenta *Ziņojumā par vecāku veikto starptautisko bērnu nolaupīšanu* vietnē <https://travel.state.gov/content/travel/en/International-Parental-Child-Abduction/for-providers/legal-reports-and-data.html>

Antisemitisms

Centrālais statistikas birojs ziņoja, ka 4,721 no valsts iedzīvotājiem ir ebreji. Netika ziņots par antisemitiskiem uzbrukumiem personām, taču daži antisemitiski starpgadījumi un publiskas atsauces uz stereotipiem turpināja parādīties internetā un atsevišķos galēji labējos grupējumos.

16. martā pieci parlamenta pārstāvji no partijas „Nacionālā apvienība” piedalījās ikgadējā Leģionāru piemiņas dienas parādē par godu latviešiem, kuri 2. pasaules kara laikā cīnījās Vācijas Trešā reihā bruņotajos spēkos Latviešu leģiona sastāvā pret Padomju armiju. Parādē netika manīti nacistu simboli vai ordeņi. Policija aizturēja kādu vīrieti, kurš stāvēja uz parādes nožogojuma un turēja rokās plakātu, kurā attēloti karavīri nogalinām ebrejus. Vietējā mērogā parāde tiek uztverta lielākoties kā veltījums nacionālās identitātes un neatkarības cīnītāju piemiņai, nevis kā nacisma slavināšanas pasākums.

4. jūlijā ebreju kopienas pārstāvji, valsts amatpersonas un ārzemju diplomāti apmeklēja Holokausta piemiņas ceremoniju Rīgā.

Cilvēktirdzniecība

Skatiet Valsts departamenta gada ziņojumu par cilvēku tirdzniecību šajā vietnē www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

Personas ar īpašām vajadzībām

Likums aizliedz diskrimināciju pret personām ar traucējumiem, un valsts institūcijas kopumā šos noteikumus ievēroja.

Lai gan likums nosaka sabiedrisko ēku pieejamību personām ar īpašām vajadzībām, tomēr attiecībā uz ēkām privātīpašumā šāda likuma nebija un vairums sabiedrisko ēku tiem nebija pieejamas. NVO „Apeirons” ziņoja, ka kopš 2016. gada visas jaunās un atjaunotās ēkas bija pieejamas personām ar īpašām vajadzībām. Jaunās privātīpašumā esošās ēkas ne vienmēr bija pieejamas personām ar īpašām vajadzībām. Apeidons ziņoja, ka tikai 3 procenti no visām ēkām bija pilnībā pieejamas. Valsts un pašvaldību ēkas lielākoties bija pieejamas tikai pirmā stāva ietvaros.

Lai gan bērni ar īpašām vajadzībām var apmeklēt parastās skolas, kas ir pielāgotas viņu vajadzībām, ļoti neliels skaits skolu ārpus Rīgas varēja tiem nodrošināt nepieciešamos apstākļus.

Lai gan veselības un nodarbinātības pakalpojumi tiek nodrošināti atbilstoši likumam, NVO apgalvoja, ka lielākajai daļai cilvēku ar īpašām vajadzībām bija ierobežot piekļuve nodarbinātībai un veselības aprūpei, jo trūka asistentu pakalpojumu sniedzēju, infrastruktūra joprojām ir neattīstīta, un nav šādiem cilvēkiem īpaši pielāgotu programmu. NVO arī pauda bažas par tehnisko palīgierīču iepirkuma pakalpojumu, kas neļauj cilvēkiem ar īpašām vajadzībām pašiem izvēlēties sev nepieciešamo aprīkojumu, piemēram, ratiņkrēslus.

Nacionālās/rasu/etniskās minoritātes

Minoritāšu grupas pārstāvošās NVO apgalvoja, ka par nacionālo minoritāšu diskrimināciju un uzmākšanos tām netika pienācīgi ziņots varas iestādēm. Līdz jūlija beigām Tiesībsarga birojs nebija saņēmis rakstiskas sūdzības par rasu vai etnisko diskrimināciju.

Gada pirmajos sešos mēnešos policija uzsāka divas krimināllietas par etniskā vai rasu naida kurināšanu, un abas no tām palika izmeklēšanas procesā.

Romu kopiena turpināja piedzīvot plašu sabiedrības diskrimināciju, kā arī augstu bezdarba un analfabētisma līmeni. Saskaņā ar Centrālā statistikas pārvaldes datiem valstī dzīvoja 5,082 romi.

Vardarbība, diskriminācija un cita veida neiecietība, kas balstīta uz seksuālo orientāciju un dzimuma identitāti

Valsts pretdiskriminācijas tiesību akti tieši neaizliedz diskrimināciju, kas balstīta uz personas seksuālo orientāciju vai dzimuma identitāti, taču darba likumā šāda veida diskriminācija ir atsevišķi minēta. NVO izteica bažas par to, ka

krimināllikumā nav paredzēta skaidri definēta aizsardzība pret naida kurināšanu un vardarbību pret personām to seksuālās orientācijas un dzimuma identitātes dēļ.

NVO ziņoja, ka neiecietība pret lesbietēm, gejiem, biseksuāļiem un transpersonām, kā arī pret tiem vērsta diskriminācija joprojām bija plaši izplatīta.

7. daļa. Darbinieku tiesības

a. Apvienošanās brīvība un tiesības uz darba koplīgumu

Likums nodrošina tiesības darbiniekiem dibināt un apvienoties neatkarīgās arodbiedrībās, slēgt darba koplīgumu un organizēt likumam atbilstošus streikus. Starptautiskā Arodbiedrību konfederācija kritiski izteicās par prasību, ka arodbiedrībā nevar būt mazāk par 15 jeb 25% no kopējā darbinieku skaita uzņēmumā (kas nevar būt mazāk par pieciem). Likums aizliedz arodbiedrību diskrimināciju un darba devēju iekļaušanos arodbiedrību funkcijās, kā arī nodrošina atjaunošanu darbā pēc darbinieka nelikumīgas atļaušanas, ieskaitot atļaušanu par darbību arodbiedrībā.

Pastāvēja vairāki šo tiesību ierobežojumi. Dienējošām militārpersonām, Valsts drošības dienesta biedriem un robežsargiem nav atļauts dibināt arodbiedrības vai būt to biedriem. Lai gan likums paredz tiesības streikot, ir nepieciešams trīs ceturtdaļu balsu vairākums sapulcē, kurā vismaz trīs ceturtdaļas dalībnieku ir arodbiedrības biedru. Ir aizliegti streiki sektoros, kas saistīti ar sabiedrisko drošību, kā arī ir aizliegts streikot tādām svarīgām profesijām kā tiesnešiem, prokuroriem, policijas darbiniekiem, ugunsdzēsējiem, robežsargiem, valsts drošības iestāžu darbiniekiem, ieslodzījuma vietu uzraugiem un militārpersonām. Likums aizliedz „solidaritātes” streikus darbiniekiem, kurus tieši nesaista darba līgums, kas noslēgts starp streikotājiem un to darba devēju – šo ierobežojumu kritizēja vietējās darba tiesību organizācijas. Likums paredz arbitrāžas mehānismus, ko augstākminētie darbinieki var izmantot streika vietā.

Varas iestādes kopumā piemēroja atbilstošo darba tiesību likumdošanu, taču šāda likumdošana ir vāja un bieži vien neefektīva. Resursi, pārbaudes un problēmu risināšana bija likumam atbilstoši. Sodi par pārkāpumiem svārstījās robežās no dažiem simtiem līdz vairākiem tūkstošiem eiro, bet tie nebija pietiekami, lai novērstu pārkāpumus. Administratīvas un juridiskas procedūras mēdza ieilgt un lietas tikt pārsūdzētas. Darba tiesību organizācijas izteica bažas par diskrimināciju no darba devēju puses pret arodbiedrību biedriem.

Apvienošanās brīvība un tiesības slēgt darba koplīgumu kopumā tika lielākoties ievērotas. Atsevišķas darba ņēmēju organizācijas bija neatkarīgas no valsts vai politiskajām partijām, kā arī no darba devējiem un darba devēju asociācijām, savukārt citas – atkarīgas. Vienu no lielākajām darba ņēmēju asociācijām valstī LABA kontrolēja Rīgas Dome.

b. Piespiedu un obligātā darba aizliegums

Likums aizliedz visa veida piespiedu vai obligāto darbu. Varas iestādes veiksmīgi ieviesa šos likumus praksē, lai gan personāla nokomplektēšanas problēmas neļāva īstenot efektīvāku likuma ieviešanu. Noteiktie soda mēri svārstījās no naudas sodiem līdz cietumsodam un bija pietiekami stingri, lai novērstu pārkāpumus. Labklājības ministrijas pakļautībā esošā Valsts darba inspekcija, kas atbild par darba tiesību likumdošanas ieviešanu, regulāri apsekoja darba vietas un nekonstatēja nevienu piespiedu darba gadījumu. Taču 2016. gadā veiktā pētījuma rezultātā tika konstatēts, ka pastāvīgi tiek sniegtas nepietiekamas ziņas par piespiedu darbu un inspekcijai trūkst nepieciešamo resursu, lai veiktu vēl plašāku izmeklēšanu. Inspekcija ziņoja par intensīvu darbinieku mainību, aptuveni 15 % no vakancēm nebija aizpildītas, turklāt situāciju vēl vairāk saasināja ilgstošās atalgojuma problēmas.

Vairāk informācijas par šo jomu skatīt Valsts departamenta *Ziņojumā par cilvēku tirdzniecības novēršanu* vietnē www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

c. Bērnu darbaspēka izmantošanas aizliegums un minimālais nodarbinātības vecums

Valsts efektīvi īstenoja bērnu darbaspēka izmantošanas aizlieguma un minimālā nodarbinātības vecuma likumdošanu, un sodi bija pietiekami lieli, lai apturētu pārkāpumus. Ar likumu noteiktais minimālais nodarbināto vecums ir 15 gadi. Saņemot rakstisku vecāka atļauju, bērni no 13 gadu vecumu var strādāt noteiktus darbus ārpus skolas laika. Likums aizliedz personām, kas jaunākas par 18 gadiem, strādāt nakts maiņās vai virsstundas. Likums nosaka, ka bērni nedrīkst strādāt darba vietās, kas rada draudus viņu fiziskajai drošībai, veselībai vai attīstībai. Gada laikā nebija ziņojumu par pārkāpumiem, kas saistīti ar bērnu nodarbināšanu. Valsts darba inspekcija veica izmeklēšanu visa pārskata gada laikā un ziņoja par septiņiem gadījumiem, kuros neoficiāli tika nodarbināti 16 un 17 gadus veci jaunieši, kā arī tika ziņots par vienu gadījumu, kad pastāvīgā darbā tika nodarbināts bērns.

d. Diskriminācija attiecībā uz nodarbinātību un profesijām

Darba likums un normatīvie akti aizliedz diskrimināciju, taču nav aizliegta diskriminācija attiecībā uz nodarbinātību pilsonības dēļ. Pēc padomju laika rusifikācijas un pārvietošanas programmām, kā arī ievērojamas krievvalodīgo minoritāšu grupas izveidošanās valdība pieprasa izmantot latviešu valodu kā oficiāli atzītu valodu darba vietās, kurā darba aktivitātes “ietekmē sabiedrības likumīgās intereses”. Atsaucoties uz pastāvīgo politisko un ekonomisko draudu, ko Krievija rada Latvijai, valdība noteica ierobežojums kandidātiem, kuri iepriekš strādājuši bijušajā padomju izlūkošanas sistēmā, ieņemt atsevišķus sensitīvus civildienesta amatus.

Pastāvēja darbā pieņemšanas un darba samaksas diskriminācija pret sievietēm, īpaši privātajā sektorā. Tā kā par šo diskriminācijas veidu nav pietiekami daudz ziņojumu, mēneša pirmajos astoņos mēnešos Tiesībsarga birojs neuzsāka nevienu lietu par diskrimināciju darba vietā.

Diskriminācija darba vietā notika arī seksuālās orientācijas, dzimuma identitātes un etniskās izcelsmes dēļ. Cilvēkiem ar īpašām vajadzībām bija ierobežota pieeja darbam asistentu pakalpojumu, vāji attīstītas infrastruktūras un specializētu programmu trūkuma dēļ. Arī Romu kopiena saskārās ar diskrimināciju; bezdarba līmenis romu vidū bija ļoti augsts.

e. Pieņemami darba apstākļi

Likums nosaka minimālā mēnešalga 430 eiro (\$495) apmērā, kas pārsniedz oficiālās aplēses par nabadzības līmeni, kas ir 330 eiro (\$380). Valsts efektīvi piemēroja algas likumdošanu.

Likums nosaka, ka darba nedēļa ir maksimums 40 stundas. Maksimāli pieļaujamais virsstundu skaits ir 144 stundas četru mēnešu periodā. Likums nosaka kompensācijas maksu vismaz 100 procentu apmērā par virsstundām, ja vien līgumā nav atrunāti citi kompensācijas veidi, taču šie noteikumi reti tiek ievēroti. Likums nosaka maksimālo virsstundu apmēru, kā arī aizliedz noteikt pārmērīgas virsstundas vai obligātas virsstundas.

Likums nosaka minimālos darba veselības un drošības standartus darba vietā, kas ir plaši atzīti un galvenajām industrijām atbilstoši. Lai gan darbiniekiem ir likumīgas tiesības izvairoties no situācijām, kas apdraud to veselību vai drošību, neriskējot zaudēt darbu, šie noteikumi ne vienmēr tika ievēroti. Gadījumā, kad darbinieki uzskata, ka to tiesības ir pārkāptas, viņi var iesniegt savas sūdzības Valsts darba inspekcijā.

Valsts darba inspekcijas pienākums ir nodrošināt minimālās darba algas noteikuma ievērošanu, kā arī to ierobežojumu ievērošanu, kas attiecas uz darba stundām un darba veselības un drošības standartiem. Šie standarti ne vienmēr tika ieviesti ēnu ekonomikā. Par pārkāpumiem tiek piemēroti naudas sodi, kuru amplitūda ievērojami atšķiras atkarībā no pārkāpuma smaguma pakāpes un biežuma, tomēr tie bija lielākoties pietiekami, lai novērstu pārkāpumus. Inspekcijai bija atbilstoši resursi, lai veiktu pārbaudes, risinātu darba standartu problēmas un efektīvi piemērotu darba tiesību likumdošanu.

Jūlijā Valsts darba inspekcija ziņoja par 31 nāves gadījumu darba vietās, no kuriem lielākā daļa klasificēti kā dabīga nāve, un 53 nāves gadījumus izraisīja darba vietā gūti smagi ievainojumi. Valsts darba inspekcija komentēja, ka lielākā daļa traumu bija nelielas. Lielākā daļa darba traumu un nāves gadījumu notika celtniecības, kokapstrādes un mežapstrādes jomā.

Saskaņā ar dažām aplēsēm ēnu ekonomika valstī sasniedz apmēram 22 procentus no IKP, un tās dēļ ir grūti noteikt faktisko atalgojuma apmēru. Zemas kvalifikācijas darbu veicēji apstrādes rūpniecībā un mazumtirdzniecībā, kā arī daži valsts sektorā nodarbinātie, piemēram, ugunsdzēsēji, bija biežāk pakļauti nelabvēlīgiem darba apstākļiem, tostarp garām darba stundām, nepietiekamam virsstundu atalgojumam un patvaļīgām atalgojuma izmaksām.